

Romantični odnosi današnjeg doba: kako socijalna psihologija gleda na online dating, ghosting i kulturu kratkoročnih odnosa

Dora Zorić

Filozofski fakultet u Zagrebu
Odsjek za psihologiju
ORCID: 0000-0002-6838-7745

SAŽETAK

Ključne riječi: aplikacije za upoznavanje, ghosting, kultura kratkoročnih odnosa, online dating, romantični odnosi.

Romantični odnosi doživjeli su transformaciju pod utjecajem društvenih promjena i tehnološkog napretka te brzine i lakoće komunikacije u suvremeno doba. Online dating (engl.), koji se u današnje vrijeme uglavnom odvija putem aplikacija za upoznavanje, postaje uobičajeni način za upoznavanje potencijalnih partnera. Neki podaci ukazuju na činjenicu da među mladima postoji sve izraženija preferencija za kratkoročnim romantičnim odnosima i neobveznim seksualnim odnosima u odnosu na tradicionalne romantične veze. Novi trend pojavio se i u prekidima veza, pa tako ghosting (engl.) označava termin za prekid veze jedностранim prestankom komunikacije u virtualnom prostoru, poput ignoriranja partnerovih poziva i poruka. Postavlja se pitanje kako su novonastali trendovi povezani s psihičkim zdravljem pojedinaca, ali i s budućnošću ljubavnih odnosa. U ovom preglednom radu bit će opisani neki glavni elementi aplikacija za upoznavanje koji predstavljaju razliku u odnosu na tradicionalno upoznavanje partnera. Također, prikazat će se glavni nalazi nekih istraživanja vezanih za korištenje aplikacija za upoznavanje. Rad obuh-

ABSTRACT

Keywords: dating apps, ghosting, hookup culture, online dating, romantic relationships.

Under the influence of social changes, romantic relationships have undergone a transformation in the modern age. Online dating, which nowadays mainly takes place on dating apps, is becoming a common way of meeting potential partners. Furthermore, some data indicate that there is an increasing preference for short-term romantic relationships (hookups) among young people as opposed to traditional long-term romantic relationships. A new trend that has emerged in relation to relationship dissolution is ghosting, which refers to ending a relationship by ignoring a partner in the context of digital media. The question of how these emerging trends affect both the mental health of individuals and the future of romantic relationships is raised. This paper will describe some of the main elements of dating apps that distinguish them from traditional dating. Moreover, the main findings of research related to the use of dating apps will be also presented. Research into factors and potential consequences of short-term relationships and breakups by ghosting will also be covered in this paper. Finally, this paper will critically reflect on the methodology of the studies done so far and suggest a general framework for further research into this topic.

vaća i istraživanja o čimbenicima i potencijalnim posljedicama kulture kratkoročnih odnosa i prekida veze ghostingom. Bit će dan kritički osvrt na metodologiju provedenih istraživanja, kao i prijedlozi okvirnih smjernica za provedbu budućih istraživanja u ovom području.

UVOD

Romantični odnosi za mnoge predstavljaju jedan od najvažnijih izvora zadovoljenja potreba za ljubavi, bliskošću i pripadanjem. U posljednjih nekoliko desetljeća svjedočimo njihovoj transformaciji potaknutoj raznim kulturalnim i društvenim promjenama, posebice razvojem novih oblika komunikacije posredovanih novim tehnološkim uslugama. Novi trendovi u romantičnim odnosima mogu se primijetiti u svim njihovim stadijima; od upoznavanja, preko formiranja veza pa do njihovih prekida. U današnje vrijeme, pronalazak romantičnog partnera uvelike ovisi o samom angažmanu pojedinca. Aplikacije za upoznavanje unaprijedile su proces traženja i upoznavanja potencijalnih partnera. U počecima digitalne revolucije, online upoznavanja su se odvijala putem internetskih portala i raznih oglasa. Njih su danas gotovo u potpunosti zamijenile aplikacije za upoznavanje, koje su još više olakšale izbor i kontaktiranje potencijalnih partnera. Neki smatraju da se, zbog mnoštva korisnika navedenih aplikacija, potraga i ostvarivanje interakcije pretvaraju u vrstu zabave, a stvoreni odnosi su uglavnom površni (Hobbs i sur., 2017). Bauman (2003) opisuje analogiju u kojoj internet predstavlja tržnicu na koju se pojedinci nezadovoljni izborom uvijek mogu vratiti i zamijeniti „artikl“. Prema Baumanu (2003), romantični odnosi u moderno doba pretvaraju se u rekreacijsku aktivnost. S ovim mišljenjem možemo povezati i činjenicu da u zadnje vrijeme postaje sve uobičajenije, umjesto tradicionalnog prekida licem u lice, prekinuti odnos prestankom odgovaranja na partnerove poruke. Takvo ponašanje poznato je pod nazivom ghosting (engl.), a brojni istraživači smatraju da njegove emocionalne posljedice za ostavljenu osobu mogu biti snažnije u odnosu na posljedice uobičajenog načina prekida.

Promjene u interpersonalnim odnosima prema nekima predstavljaju snažan odmak od nekadašnjeg poimanja ljubavi i intimnosti (Hobbs i sur., 2017). Postoji mišljenje da je proces individualizacije društva doveo do promjene ljubavi u „tekuću“, s obzirom na to da joj čvrstoću više ne pružaju obiteljske strukture i dugoročno romantično partnerstvo (Hobbs i sur., 2017). Tome u prilog govori i činjenica da sve više mladih napušta tradicionalno shvaćanje veza i preferira manje obvezujuće oblike odnosa, poput kratkoročnih seksualnih odnosa (James-Kangal i sur., 2018). Novi fenomeni u interpersonalnim odnosima motivirali su brojne istraživače da pokušaju otkriti koji su motivi u podlozi njihovog učestalog prakticiranja. Također,

sve veći broj istraživanja nastoji otkriti koje su njihove potencijalne posljedice na dobrobit pojedinaca i budućnost romantičnih odnosa kakve znamo. Ovaj pregledni rad nastoji prikazati glavne nalaze vezane uz različite aspekte triju međusobno povezanih novih trendova u romantičnim odnosima: korištenja aplikacija za upoznavanje, kulture kratkoročnih odnosa i ghostinga kao novog načina prekida veze.

APLIKACIJE ZA UPOZNAVANJE

Tijekom zadnjeg desetljeća, internet je postao važna platforma za inicijaciju kontakata s potencijalnim romantičnim i seksualnim partnerima (Sumter i Vanderbosch, 2019). S eksponencijalnim porastom korištenja pametnih telefona, aplikacije za upoznavanje partnera postaju sve popularnije. Aplikacije za upoznavanje funkcioniraju na način da korisnik najprije izradi vlastiti profil koji može uključivati opis, fotografije, partnerske preferencije, hobije i slično. Aplikacija zatim omogućuje korisniku prikaz profila drugih korisnika, i to većinom na temelju izraženih preferencija o rodu partnera i proksimalnoj geografskoj udaljenosti. Korisnik za svaki prikazani profil može označiti sviđa li mu se ili ne, često pokretom prsta ulijevo ili udesno (engl. swipe), a međusobno sviđanje dvaju korisnika označava „spoj“ (engl. match) koji otvara put prema daljnjoj interakciji unutar aplikacije. Kao najpopularnije aplikacije ovog tipa navode se Tinder, Bumble, OkCupid, Match.com i druge, a neheteroseksualni muški korisnici najčešće koriste Grindr (Sumter i Vanderbosch, 2019). Statistički podaci pokazuju da je 2020. godine 320 milijuna ljudi koristilo neku od aplikacija za upoznavanje (Bandinelli i Gandini, 2022). Istraživanja pokazuju da je gotovo trećina mladih u dobi od 18 do 24 godine koristila aplikacije za upoznavanje (Sumter i Vanderbosch, 2019). Neki autori zaključuju da je podgrupa s najvećom prevalencijom korištenja aplikacija za upoznavanje ona od 24 do 30 godina (Castro i Barrada, 2020). Što se tiče istraživanja u ovom području, Castro i Barrada (2020) su pregledom 70 postojećih istraživanja o aplikacijama za upoznavanje pronašli da su ona najčešće provedena na mladima između 18 i 30 godina, uglavnom studentima. Dosadašnja istraživanja govore u prilog tome da značajna proporcija ljudi, posebice mladih, ima iskustva s online datingom. U nastavku slijedi pregled ključnih aspekata aplikacija za upoznavanje koji ih razlikuju od tradicionalnog načina formiranja romantičnih odnosa.

Jedna od glavnih razlika online datinga i tradicionalnog upoznavanja partnera jest velik broj opcija pri odabiru potencijalnog partnera na aplikacijama za upoznavanje. Primjerice, na najpopularnijoj aplikaciji za upoznavanje Tinder postoji deset milijuna aktivnih korisnika dnevno, od kojih je svakome prezentirano prosječno 140 potencijalnih partnera dnevno (Pronk i Denissen, 2020). Wu i Chiou (2009) su eksperimentalnim istraživanjem demonstrirali da više dostupnih profila potencijalnih partnera u prosjeku dovodi do učestalijeg pretraživanja od strane osobe koja traži partnera. Učestalo pretraživanje je pritom bilo povezano sa smanjenom selektivnošću u odabiru. Drugim riječima, osobama koje su trebale izabrati partnera u situaciji velikog broja prikazanih opcija smanjeni su kognitivni resursi za analizu svake opcije i teže su mogli isključiti nevažne distraktore što je dovelo do odabira koji su više odstupali od ranije

iskazane preferencije za partnerovim karakteristikama. Ovaj se fenomen naziva preopterećenje izborom (engl. choice overload), a isti heuristik pokazao se prisutnim i u brojnim drugim kontekstima poput biranja proizvoda prilikom kupovine (D'Angelo i Toma, 2017). U istraživanju D'Angelo i Toma (2017) sudionici kojima je prezentiran veći set potencijalnih partnera (24 partnera), iskazivali su veće nezadovoljstvo svojim odabirom od onih kojima je prikazan manji set (šest partnera). Dodatno, autori su zaključili da je za pronalazak ovog efekta bio nužan vremenski odmak odabira partnera i ispitivanja zadovoljstva odabirom. Mogući razlog tome je činjenica da se radi o složenom odabiru razmjerno velikog uloga. Posljedice odabira postaju očite tek s protekom određenog vremena.

Još jedna od razlika online i tradicionalnog datinga jest način samoprezentacije, odnosno upravljanje dojmom. Prelaskom iz stvarnog u virtualno okruženje, gubi se značajan broj dinamičnih i kontekstualnih znakova komunikacije (Ward, 2017). Korisnici su pri predstavljanju primorani sažeti svoj identitet u dvodimenzionalne okvire. Upravljanje dojmom (engl. impression management) termin je koji opisuje način na koji korisnici, motivirani pronalaskom idealnog partnera, pokušavaju pronaći načine da se prikažu u najboljem mogućem svjetlu, odnosno onako kako bi htjeli da ih drugi vide (Ward, 2017). Jedan od čimbenika koji je povezan s različitim vrstama samoprezentacije jest samopoštovanje. Prema istraživanju Ranzini i Lutz (2016), korisnici Tindera s višim samopoštovanjem bili su skloniji prezentirati se autentično. S druge strane, korisnici s nižim samopoštovanjem češće su koristili zavaravajuće informacije, pokušavajući poboljšati vjerojatnost privlačenja odgovarajućeg partnera. Treba istaknuti da je u istraživanju korištena Rosenbergova skala samopoštovanja (Rosenberg, 1965), koja ima određene metrijske nedostatke i nije sasvim pouzdana, što predstavlja ograničenje pri zaključivanju. Osim kod korisnika s nižim samopoštovanjem, zavaravajuće taktike su se također češće pojavljivale kod korisnika koji su aktivni na nekoliko aplikacija za upoznavanje (Arca i sur., 2021). U istraživanju Fullwood i Attrill-Smith (2018) pronađeno je da korisnici online aplikacija, neovisno o razini samopoštovanja, teže precjenjivanju vlastitih mogućnosti za uspjehom u pronalasku online partnera u odnosu na kontekst izvan online svijeta. Autori smatraju da povećana fleksibilnost upravljanja dojmom i prezentacija idealnog sebe mogu potaknuti percepciju o sposobnosti ostvarivanja pogodnijeg ishoda. Ipak, iščekivanje buduće interakcije „licem u lice“ donekle obvezuje korisnike da balansiraju želju za promoviranjem sebe kao poželjnog budućeg partnera i potrebu da ta prezentacija ipak do neke mjere odgovara stvarnosti (Ellison i sur., 2006). Ovaj „psihološki ugovor“ predstavlja neizrečeno obećanje da se u budućoj interakciji osobe neće suštinski razlikovati u predstavljenim karakteristikama.

Prema Finkel i suradnicima (2012), jedan od glavnih aspekata online datinga je interakcija između potencijalnih partnera i prije upoznavanja uživo. Brojna istraživanja pokazuju da se takva online interakcija u nekim segmentima bitno razlikuje od one kakva bi bila offline. Prema Teoriji hiperpersonalne komunikacije, neki elementi virtualne interakcije povećavaju vjerojatnost da će osobe formirati pozitivan dojam jedni o drugima u odnosu na interakciju uživo (Finkel i sur., 2012). Opisan efekt događa se s obje strane komunikacijskog kanala. S jedne strane, korisnici naglašavaju vlastite pozitivne atribute i imaju veliku kontrolu nad komunikacijskim

procesom (Ellison i sur., 2006). S druge strane, korisnici kao primatelji poruka imaju sklonost vlastitim interpretacijama popunjavati praznine nastale manjkavošću tekstualnog formata komunikacije (Finkel i sur., 2012). Ako je primatelj poruke motiviran pronalaskom partnera, ove interpretacije će težiti potvrđivanju pozitivnih očekivanja. Prema Teoriji socijalne prisutnosti, nedostatak neverbalnih, kontekstualnih i auditornih signala osiromašuju iskustvo online komuniciranja, čine komunikaciju umjetnom i smanjuju mogućnost i želju za stvaranjem socijalnih veza (Finkel i sur., 2012). Ovoj se teoriji suprotstavila hipoteza samootkrivanja (engl. self disclosure hypothesis) koja pretpostavlja da se, upravo zbog nedostataka socijalnih znakova, komunikacija temelji na povišenom samootkrivanju između potencijalnih partnera (Valkenburg i Peter, 2009). Samootkrivanje je proces otkrivanja informacija o sebi drugoj osobi, a u formiranju i održavanju romantičnih odnosa ima središnju ulogu (Ward, 2016). Prema Henry-Waring i Barraket (2008), mnogi korisnici online dating usluga osjećaju veću slobodu u izražavanju i otkrivanju osobnih i emocionalnih informacija online, što može dovesti do pojačane emocionalne interakcije među potencijalnim partnerima. Online komunikacija u prosjeku povećava broj upućenih direktnih pitanja, što rezultira povećanjem intimnog samootkrivanja među strancima (Schouten i sur., 2009). Ova teorija, zajedno s Teorijom hiperpersonalne komunikacije, mogla bi objasniti veću intimnost partnera u ranim stadijima romantičnog odnosa.

KARAKTERISTIKE KORISNIKA APLIKACIJA ZA UPOZNAVANJE

Iako mnoge aplikacije za upoznavanje kao svoju osnovnu funkciju naglašavaju mogućnost pronalaska romantičnog partnera, brojni korisnici navedene aplikacije koriste i u druge svrhe. Sumter i Vanderbosch (2019) svrstavaju motive za korištenje aplikacija za upoznavanje u tri kategorije: motivi vezani za ostvarivanje odnosa (ljubavnih ili seksualnih), intrapersonalni motivi (samopotvrđivanje, olakšana komunikacija) i motivi vezani za zabavu (uzbudljivost i modernost). Ipak, čini se da se motiv pronalaska partnera pokazuje kao najčešći među korisnicima (Freyth i Batinic, 2021). Motivi za korištenje aplikacija razlikuju se ovisno o mnogim individualnim čimbenicima. Primjerice, Sumter i suradnici (2017) pronašli su da su muškarci, u odnosu na žene, skloniji motivima neobveznog seksualnog odnosa, lakoće komuniciranja i užitka zbog uzbudljivosti korištenja aplikacija. Ranzini i Lutz (2016) nalaze da žene koriste Tinder češće za stvaranje prijateljstava i samopotvrđivanje, dok ga muškarci više koriste za traženje romantičnih veza i seksualnih iskustava. Neka istraživanja pokazuju da je među korisnicima koji pripadaju manjinskim seksualnim orijentacijama, pogotovo kad se radi o muškarcima, čest motiv traženja partnera za neobvezni seksualni odnos (Castro i Barrada, 2020).

Nekoliko autora pokušalo je otkriti povezanost osobina ličnosti i korištenja aplikacija za upoznavanje. Neka istraživanja proučavala su osobine Petofaktorskog modela ličnosti (Costa i McCrae, 1992): ekstraverziju, ugodnost, savjesnost, neuroticizam i otvorenost prema iskustvu. Timmermans i De Caluwé (2017) proveli su istraživanje na sudionicima koji u trenutku provedbe istraživanja nisu bili u romantičnoj vezi i

zaključili da korisnici Tindera pokazuju veću ekstraverziju i otvorenost prema iskustvu te nižu razinu savjesnosti od onih koji nisu bili korisnici aplikacije. Za dimenzije neuroticizma i ugodnosti nisu pronađene značajne razlike. Čini se da bi osobine ličnosti mogle biti povezane i sa specifičnim motivima korištenja. Primjerice, u istom istraživanju, razina ekstraverzije je bila negativno povezana s motivom pronalaska romantičnog partnera. Prema autorima istraživanja, za korisnike s nižim razinama ekstraverzije online platforme osiguravaju sigurniju okolinu za pronalazak partnera, dok su ekstraverti manje orijentirani prema specifičnim ishodima, tj. češće koriste aplikacije samo za trenutnu zabavu. Dio istraživanja bavio se osobinama ličnosti koje tvore tzv. mračnu trijadu (Paulhus i Williams, 2002). Mračnu trijadu čine tri averzivne i socijalno nepoželjne osobine: makijavelizam, psihopatija i narcizam (Paulhus i Williams, 2002). Rezultati istraživanja Freytha i Batinica (2021) sugeriraju da se osobine mračne trijade pokazuju boljim prediktorima korištenja aplikacija za upoznavanje od osobina Petofaktorskog modela. Autori nisu uspjeli replicirati nalaze Timmermansa i De Caluwé (2017) vezane za osobine Petofaktorskog modela, no pronašli su da su najrelevantniji prediktori korištenja aplikacija za upoznavanje bili narcizam i motivacija vezana uz ljubav i seksualne odnose. Najboljim prediktorom za prosječno dnevno vrijeme korištenja bio je makijavelizam. Ovi nalazi ukazuju na to da korisnici aplikacija za upoznavanje po svojim individualnim karakteristikama ne čine homogenu skupinu, što bi se u daljnjim istraživanjima svakako trebalo uzeti u obzir.

APLIKACIJE ZA UPOZNAVANJE I PSIHIČKO ZDRAVLJE

Iskustvo korištenja aplikacija za upoznavanje u velikoj je mjeri individualno. Dok neki korisnici uspješno pronalaze romantične partnere, drugi su pak frustrirani procesom, što može biti povezano i sa smanjenim zadovoljstvom vlastitim životom. Tek su u posljednjih nekoliko godina provedena istraživanja u kojima se nastoji pronaći poveznica online datinga i psihičkog zdravlja. U istraživanju Holtzhausen i suradnika (2020) ispitana je povezanost korištenja aplikacija za upoznavanje temeljenih na swipe značajki i nekih aspekata psihološkog zdravlja. Sudionici koji su bili korisnici takvih aplikacija postizali su više rezultate na skalama psihološkog distresa, anksioznosti i depresije. Osim toga, povećana učestalost korištenja i vrijeme provedeno na aplikaciji bili su povezani s većim psihološkim distresom i učestalijim simptomima depresije. Istraživanje Lenton-Brym i suradnika (2021) također je pokazalo poveznicu između online datinga i narušenog psihičkog zdravlja. Simptomi socijalne anksioznosti i depresije pozitivno su povezani s opsegom korištenja aplikacija za upoznavanje, mjerom koja je kombinirala vjerojatnost korištenja takvih aplikacija, učestalost korištenja i vrijeme provedeno na njima.

Strubel i Petrie (2017) istražili su povezanost korištenja Tindera i slike vlastitog tijela. Rezultati su pokazali da su korisnici Tindera, neovisno o spolu, postizali niže razine zadovoljstva vlastitim tjelesnim izgledom, imali snažnije internaliziranu sliku idealnog tijela i izraženiji osjećaj srama vezan uz vlastito tijelo. Također, korisnici su općenito imali niže razine

samopoštovanja od sudionika koji nisu koristili Tinder. Nalazi ukazuju na karakteristiku Tindera da stvara pritisak vezan uz tjelesni izgled, a autori smatraju da to kod korisnika može biti povezano sa stvaranjem negativne slike o sebi i nezadovoljstvom vlastitim tijelom.

Her i Timmermans (2021) provele su istraživanje na uzorku korisnika Tindera, u kojem su se osjećaji neuspjeha na Tinderu i socijalno uspoređivanje pokazali pozitivno povezanima s osjećajem tuge i tjeskobe. Međutim, kompulzivno korištenje Tindera je bilo, iako slabo, pozitivno povezano i s osjećajem radosti. Autorice se pri objašnjenju ovog nalaza osvrću na metodologiju istraživanja, odnosno činjenicu da su podaci prikupljeni metodom samoiskaza neposredno nakon korištenja aplikacije. Moguće je da korisnici, nakon kompulzivnog korištenja aplikacije, pokušavaju kompenzirati ponašanje na način da se uvjeravaju da im aplikacija donosi više radosti nego što je to zapravo slučaj. Dalje, korištenje Tindera u svrhu pronalaska romantičnog partnera bilo je pozitivno povezano s osjećajem radosti, ali i s osjećajima tuge i anksioznosti. Unatoč tomu što se osjećaj radosti kod korisnika može povećati neposredno nakon korištenja aplikacije, autorice smatraju da to možda nije dovoljno za kompenzaciju simultanih neugodnih osjećaja. Subjektivni osjećaj uspjeha na Tinderu bio je pozitivno povezan s osjećajem radosti i negativno povezan s osjećajima tuge i anksioznosti. Rezultati sugeriraju da osjećaj uspjeha na Tinderu može imati sličan učinak kao pozitivan feedback na društvenim mrežama (Her i Timmermans, 2021). Odnosno, iako subjektivni osjećaj uspjeha može privremeno povećati psihološku dobrobit, isto tako može povećati osjećaje tuge i anksioznosti. Tome u prilog govore i nalazi istraživanja da su korisnici s većim subjektivnim osjećajem uspjeha skloniji biti kompulzivni u korištenju aplikacije (Her i Timmermans, 2021).

Korelacijska priroda spomenutih istraživanja onemogućuje zaključivanje o uzročno-posljedičnoj vezi simptoma narušenog psihičkog zdravlja i korištenja aplikacija. Drugim riječima, na temelju dosadašnjih istraživanja ne može se točno odrediti uzrokuje li učestalo korištenje aplikacija za upoznavanje simptome poput osjećaja tuge i tjeskobe te niže samopoštovanje i nezadovoljstvo vlastitim tjelesnim izgledom ili pak zbog navedenih simptoma korisnici traže potvrdu i trenutačni osjećaj zadovoljenja koje im aplikacija može pružiti. Moguće je i da su oba objašnjenja u podlozi dobivenih rezultata. Unatoč manjkavostima pri donošenju zaključaka, pronađene povezanosti mogu biti upozorenje onima koji koriste aplikacije za upoznavanje, ali i smjernica onima koji ih dizajniraju da promisle o potencijalnom učinku aplikacija na psihičko zdravlje korisnika.

USPJEŠNOST ROMANTIČNIH VEZA NASTALIH ONLINE DATINGOM

Stigma oko korištenja aplikacija za upoznavanje romantičnih partnera značajno se smanjila tijekom vremena pa su iskustva korisnika s korištenjem aplikacija uglavnom pozitivna (Arca i sur., 2021; Hamilton, 2016). Razvojem modernih načina komuniciranja, poput videopoziva i virtualnih spojeva, nastoji se smanjiti razlika između kvalitete online i offline interakcija. Pokazalo se da online komunikacija ipak ne može u

potpunosti nadomjestiti bogatstvo interakcije uživo. Formiranje romantičnih odnosa ovisi o kvaliteti interakcije u stvarnom vremenu, neposrednom humoru, međusobnoj „kemiji“ i cjelokupnom dojmu temeljenom na integraciji verbalnih i neverbalnih signala (Finkel i sur., 2012). Proces filtriranja poželjnih karakteristika partnera pri odabiru od korisnika zahtijeva stvaranje strategija u kojima će uglavnom biti vođeni setom površnih informacija o potencijalnim partnerima, umjesto cjelokupnog doživljaja osobe (Hamilton, 2016). Iako su karakteristike poput dobi i tjelesnog izgleda bitne za inicijalnu privlačnost, nisu se pokazale kao najvažniji prediktori buduće zdrave veze (Hamilton, 2016). Aplikacije za upoznavanje omogućuju brzo i lako formiranje poznanstava, posebice za osobe užeg socijalnog kruga. Iako se pokazalo da kontekst online datinga može povećati početnu privlačnost i intimnost među partnerima, mnogi od najsnažnijih utvrđenih prediktora romantičnih ishoda poteći će iz interakcije dvoje ljudi i načina na koji odgovaraju na nepredvidive i nekontrolirane događaje koji se javljaju s vremenom (Finkel i sur., 2012).

Nalazi o uspješnosti romantičnih veza nastalih online nisu sasvim jednoznačni. Primjerice, Paul (2014) pronalazi da su parovi koji su se upoznali online manje skloni stupiti u brak i skloniji prekidu romantične veze od parova koji su se upoznali offline. Cacioppo i suradnici (2013) dobivaju suprotne nalaze, odnosno da su parovi koji su se upoznali online zadovoljniji brakom. Ova razlika bila je značajna čak i kad su kontrolirane demografske razlike. Važno je napomenuti da su ova istraživanja uzimala u obzir i ostale oblike upoznavanja partnera online, poput upoznavanja na društvenim mrežama, u virtualnim grupama za čavrljanje ili online videoigrama. Bilo bi dobro kada bi buduća istraživanja ovog tipa u obzir uzela nalaze vezane za razlike u osobinama ličnosti, s obzirom na to da i one predstavljaju bitnu varijablu kad je riječ o uspješnosti romantičnih veza.

Iako sa sobom nose određene prednosti, aplikacije za upoznavanje imaju i svoje mane, a na temelju dosadašnjih istraživanja ne može se sa sigurnošću zaključivati o njihovom utjecaju na kvantitetu i kvalitetu budućih romantičnih odnosa njihovih korisnika. S obzirom na veliki broj pozitivnih iskustava s aplikacijama za upoznavanje, buduća istraživanja trebala bi se više posvetiti njihovim pozitivnim aspektima. Gotovo sva dosadašnja istraživanja korelacijske su prirode, što predstavlja ograničenje pri donošenju uzročno-posljedičnih zaključaka. U budućnosti bi se trebala provoditi i longitudinalna istraživanja kako bi se konkretnije moglo govoriti o (ne)uspješnosti formiranja romantičnih odnosa online i (ne)zadovoljstvu partnera u tako formiranim vezama. Kako istraživanja sugeriraju da su individualne razlike među pojedincima isprepletene s motivima korištenja aplikacija za upoznavanje, bilo bi dobro da se istraživači bave povezanošću online datinga i aspekata psihičkog zdravlja kontrolirajući motive korištenja i osobine ličnosti korisnika. Primjerice, trebala bi se uspoređivati učestalost simptoma depresije, anksioznosti i nezadovoljstva vlastitim tijelom među korisnicima aplikacija za upoznavanje i onima koji to nisu, ali na način da se uzorci sastoje od sudionika koji su po mnogim drugim karakteristikama međusobno slični, poput dobi, razine samopouzdanja, romantičnog statusa i slično.

KULTURA KRATKOROČNIH ODNOSA

Trend koji se često veže uz korištenje aplikacija za upoznavanje jest biranje kratkoročnih nad dugoročnim romantičnim odnosima. U posljednjih desetak godina formiralo se mišljenje da kratkoročni seksualni odnosi postaju uobičajeni dio romantičnog života mladih (Garcia i sur., 2012). Definicije ovakvih odnosa razlikuju se među istraživačima. Dok neki u kratkoročne odnose ubrajaju samo seksualne odnose na jednu noć, prema drugima taj termin obuhvaća i neobvezne intimne odnose dužeg vremenskog trajanja (Garcia i sur., 2012). Generalno, kratkoročni odnosi obuhvaćaju seksualna i druga intimna ponašanja (poput ljubljenja) dviju osoba koje nisu u formalnoj romantičnoj vezi. Pritom je termin usmjereniji na element neobveznosti nego na konkretna ponašanja koja se ubrajaju u ove odnose (Garcia i sur., 2012). Kultura kratkoročnih odnosa kao termin pojavila se kako bi objasnila pojavu učestalog upuštanja studenata na studentskim kampusima u seksualne odnose bez dugoročnog romantičnog obvezivanja (Bogle, 2008). Pokazalo se da su motivi vezani uz seksualno zadovoljstvo često povezani s korištenjem aplikacija za upoznavanje (Strubel i Petrie, 2017). Brojna istraživanja pronašla su i povezanost konzumacije alkohola i drugih opojnih sredstava i upuštanja u kratkoročne odnose među studentima (Wade, 2021). Kako se kratkoročni seksualni odnosi povezuju s nekim rizičnim čimbenicima psihičkog i tjelesnog zdravlja, kao što su depresivni simptomi i spolno prenosive bolesti (Owen i sur., 2010), sve više istraživanja ispituje ovaj fenomen i njegove posljedice.

O mladima se često zna čuti da žive u kulturi kratkoročnih odnosa, gdje se emocionalna intimnost, predanost, očekivanja monogamnih odnosa i ekskluzivnosti romantične veze više ne smatraju preduvjetima seksualnih iskustava (James-Kangal i sur., 2018). Ovo je posebno izraženo u popularnoj kulturi, pa tako brojni filmovi i pjesme govore o neobveznom seksu, odnosima na jednu noć, vezama bez obveza i slično. Garcia i suradnici (2012) sugeriraju da je 60-80% američkih studenata imalo neku vrstu kratkoročnih odnosa. Bersamin i suradnici (2014) na temelju ranijih istraživanja navode raspon prevalencije na uzorcima mladih od 14% do 64%. Istraživanje Kuperberg i Padgett (2016) pokazalo je da je podjednaka proporcija studenata izjavljivala o iskustvu s kratkoročnim odnosima i iskustvu s tradicionalnijim romantičnim odnosima. Usprkos tome, proporcija sudionika koji su isključivo sudjelovali u kratkoročnim odnosima bila je značajno manja od proporcije sudionika koji su isključivo sudjelovali u tradicionalnim romantičnim odnosima.

Pri opisivanju ovog fenomena nameće se pitanje koji su razlozi u podlozi preferencije kratkoročnih nad dugoročnim romantičnim odnosima. U istraživanju Garcia i Reibera (2008), najčešći motivatori za upuštanje u kratkoročne odnose bili su tjelesno zadovoljstvo (89%) i emocionalno zadovoljstvo (54%), a čak 51% sudionika je izvještavalo o kratkoročnim odnosima kao mogućem načinu iniciranja romantične veze. U istraživanju Thorpe i Kuperberg (2021), najčešći motivatori kratkoročnih odnosa bili su seksualno zadovoljstvo i traženje romantične veze. Dakle, iako se kratkoročni odnosi smatraju apokalipsom tradicionalnih romantičnih veza, istraživanja pokazuju da ipak nisu tako „neobvezni“ kao što se deklariraju.

Prema evolucijskoj teoriji, spol bi trebao biti povezan s vjerojatnošću upuštanja u kratkoročna seksualna ponašanja. Evolucijska teorija nalaže da bi zbog veće potencijalne reprodukcije stope i nižeg troška reprodukcije muškaraca te većeg ulaganja u potomstvo od strane žena, muškarci trebali biti skloniji većem broju kratkoročnih seksualnih odnosa (Reiber i Garcia, 2010). Ipak, Garcia i suradnici (2012) navode da su dotadašnja istraživanja pronašla minimalne razlike u učestalosti ovih ponašanja među spolovima. Takvi su nalazi u skladu s hipotezom povezivanja para (engl. pair-bonding hypothesis), prema kojoj se i kod muškaraca i kod žena natječu motivacijske sile za ostvarenje seksualne i romantične intimnosti (Garcia i sur., 2012). Istraživanje Reiber i Garcie (2010) pronašlo je spolnu razliku u stavovima, muškarci su bili u prosjeku ležerniji oko različitih vrsta seksualnih ponašanja nego žene. Novija istraživanja pronalaze spolne razlike u motivima za kratkoročnim odnosima. Thorpe i Kuperberg (2021) su na uzorku od 115 američkih studenata koji su imali iskustvo s kratkoročnim vezama pronašle da su muški studenti značajno više izvještavali o motivima seksualnog zadovoljstva, poboljšanja seksualnih vještina i povećanja samopouzdanja u odnosu na studentice. S druge strane, Garcia i Reiber (2008) ne pronalaze značajne spolne razlike u motivima kratkoročnih odnosa. Slično, rezultati istraživanja Thorpe i Kuperberg (2021) govore da je seksualno zadovoljstvo bilo jednako često navođeno kao motivator posljednjeg kratkoročnog odnosa i kod studenata i kod studentica. Ovi nalazi više su u skladu sa sociokulturalnom perspektivom prema kojoj se efekt spolnih uloga smanjuje egalitizacijom društva, a seksualno ponašanje oblikuju socijalne norme i očekivanja vezana uz društveni kontekst mladih (Fielder i Carey, 2010). Drugim riječima, spolne uloge mladih u velikoj su mjeri posljedica društvene percepcije i procesa uvjetovanja unutar socijalnih interakcija tijekom odrastanja.

Neka istraživanja bavila su se povezanošću učestalosti upuštanja u kratkoročne odnose i psihičkog stanja mladih. Zanimljivi su nalazi da žene češće izjavljuju da žale zbog upuštanja u kratkoročne odnose i osjećaju gubitak poštovanja (Fisher i sur., 2012; Thorpe i Kuperberg, 2021). Slično, u istraživanju Owena i suradnika (2010) pronađene su razlike u emocionalnim reakcijama na kratkoročni odnos, pri čemu su žene imale značajno više negativnih reakcija u odnosu na muškarce. Prema Bersamin i suradnicima (2014), moguće je da ove spolne razlike reflektiraju dvostruke standarde vezane uz seksualna ponašanja koji potiču muškarce da budu seksualno permissivni i imaju više seksualnih iskustava. Prema autorima, upuštanje žena u neobvezne odnose predstavlja kršenje standarda očekivanog ženskog ponašanja, što može dovesti do povećanog žaljenja. Fielder i Carey (2010) u prospektivnom istraživanju pronalaze da su seksualni kratkoročni odnosi povećali psihološki distres kod studentica, ali ne i studenata. U istraživanju Bersamin i suradnika (2014), pronađena je pozitivna povezanost između neobveznih seksualnih odnosa i psihološkog distresa te smanjenog zadovoljstva sobom i životom. Suprotno očekivanjima, povezanost mentalnog zdravlja i upuštanja u neobvezne seksualne odnose bila je podjednaka neovisno o spolu sudionika. Korelacijska i transverzalna priroda istraživanja ne omogućuje zaključivanje o tome uzrokuju li neobvezni odnosi smanjenu psihičku dobrobit ili obratno. Vrangalova (2015) navodi da je ova

povezanost složena te sadrži i pozitivne i negativne povezanosti koje variraju s obzirom na dob, spol i prethodno psihičko stanje. Neki autori ističu da razlike u dobivenim rezultatima mogu potjecati od različite operacionalizacije kratkoročnih odnosa. Primjerice, ranije poznavanje osobe s kojom se stupa u odnos može imati utjecaj na rezultate, što bi daljnja istraživanja trebala uzeti u obzir.

Istraživače je zanimalo i postoji li povezanost između rastućeg broja kratkoročnih odnosa u koje se mladi upuštaju i njihovih pogleda na buduće romantične odnose. Prema James-Kangal i suradnicima (2018), postoje dvije teorije koje opisuju ovaj odnos. Prema Teoriji bračnog horizonta (Carroll i sur., 2007), postoji recipročan odnos trenutnog ponašanja mladih i njihovih očekivanja o budućim romantičnim vezama. Odnosno, upuštanje u neobvezne odnose najčešće ne pruža pozitivna romantična iskustva, što smanjuje interes mladih za dugoročnim vezama i brakom. Iako neki pokazatelji, kao što su rastuće stope kohabitacija, podupiru ovu teoriju, nije jasno je li kultura kratkoročnih odnosa povezana s devaluacijom institucije braka. Istraživanje James-Kangal i suradnika (2018) potvrđuje hipotezu odgođenog vremenskog trenutka prema kojoj kratkoročni odnosi predstavljaju vremenski specifično ponašanje (Arnett, 2000). Naime, vrijeme adolescencije i rane odrasle dobi smatra se vremenom fokusiranja na vlastite ciljeve, pri čemu se odgađa ulazak u ozbiljne veze i brakove (Arnett, 2000). James-Kangal i suradnici (2018) smatraju da ova odgoda nije povezana s vrednovanjem dugoročnih odnosa u budućnosti pojedinca. Većina sudionika u istraživanju James-Kangal i suradnika (2018) izjavila je da očekuje da će biti u dugoročnim romantičnim vezama i braku, neovisno o razini uključenosti u kratkoročne odnose. Perry (2020) je analizirao podatke dviju američkih studija na odrasлом muškom stanovništvu te također nije pronašao povezanost prakticiranja kratkoročnih odnosa i interesa za brak. Ovo je sukladno razmišljanjima Garcie i Reiber (2008), koji ističu činjenicu da su se dobne granice nastupanja puberteta snizile, a granice sklapanja brakova i rađanja prvog djeteta povećale. Autori zaključuju da se mladi nalaze u specifičnom vremenskom prostoru koji karakterizira sposobnost za reprodukciju, ali psihičku i socijalnu nespremnost za skrasiti se. Rezultat ovog vremena latencije jest povećan interes za kratkoročnim odnosima.

Naravno, ne smijemo zanemariti ograničenja dosad provedenih istraživanja. U uzorke spomenutih istraživanja bili su uključeni samo studenti, što predstavlja ograničenje pri generaliziranju nalaza. Moguće je da je prevalencija kratkoročnih odnosa među studentima veća nego kod ostalih ljudi mlađe odrasle dobi zbog šireg socijalnog kruga, specifičnih obrazaca ponašanja, života u studentskim domovima i slično, ali te se razlike još trebaju istražiti. Opseg istraživanja gotovo je potpuno sužen na kontekst sveučilišta, a pritom se zanemaruju kratkoročni odnosi među starijom populacijom koji, iako su rjeđi, mogu biti od značaja za buduća istraživanja. Također, s obzirom na relativno širok opseg ponašanja koja pripadaju definiciji kratkoročnih odnosa, postoji mogućnost da sudionici ne daju konzistentne podatke.

Dosadašnja su se istraživanja bavila povezanošću kratkoročnih odnosa i željom za budućim romantičnim odnosima, no činjenica jest da izražena želja za budućim bivanjem u romantičnoj vezi i braku ne mora

nužno značiti da će se to i dogoditi. Bilo bi poželjno da se istraživanja fokusiraju na longitudinalno prikupljanje podataka, odnosno dugotrajno praćenje odnosa kvalitete sadašnjih i budućih odnosa mladih. Također, s obzirom na to da obrasci ponašanja mladih mogu biti podložni kulturalnim utjecajima, nužna su istraživanja i na populacijama koje nisu isključivo američke. Kroskulturalna istraživanja pružila bi bolji uvid u prevalenciju kratkoročnih odnosa i varijabli koje bi mogle utjecati na njihovo preferiranje. Daljnja istraživanja bi također trebala u obzir uzeti ispitivanje interakcija ljudi unutar kratkoročnih odnosa, kao i utjecaj njihovog prakticiranja na psihičku i emocionalnu dobrobit.

GHOSTING

Ghosting se najčešće definira kao nenajavljeni prekid komunikacije od strane jednog partnera s namjerom da se prekine romantični odnos, a koji se provodi putem jednog ili više tehnoloških medija (LeFebvre i sur., 2019). Tako „duhovi“ mogu pokazivati ponašanja kao što su neodgovaranje na pozive i poruke partnera, prestanak „praćenja“ ili blokiranje partnera na društvenim mrežama (Navarro i sur., 2021). Prema Powell i suradnicima (2021), ghosting je kao trend posebice uobičajen na aplikacijama za upoznavanje i među mladima. S obzirom na mali broj istraživanja ovog razmjerno novog trenda, koja su uglavnom provedena online, teško je precizno procijeniti njegovu prevalenciju. No dosadašnja istraživanja upućuju na to da je značajna proporcija mladih iskusila ghosting. U istraživanju LeFebvre i suradnika (2019), 29% studenata je izvijestilo da su inicirali ghosting, a 44% sudionika da je i iniciralo ghosting i bilo žrtvom ghostinga. Koessler i suradnici (2019) su na uzorku sudionika u dobi od 18 do 35 godina pronašli da je njih 64% iniciralo ghosting, a da je 72% bilo žrtvom ghostinga. Ipak, treba napomenuti da je u istraživanju LeFebvre i suradnika (2019) korišten manji uzorak (N = 99), a u istraživanju Koesslera i suradnika (2019) je preduvjet za sudjelovanje bio upoznatost s terminom ghosting, stoga je moguće da bi pri procjeni prevalencije na razini opće populacije ove proporcije bile veće.

Prema LeFebvre i suradnicima (2019), prekidi se često navode kao jedni od psihološki najstresnijih događaja u životima pojedinaca. Ghosting se zbog svoje impersonalne prirode inicijatorima može učiniti kao manje stresna i neugodna opcija od prekida uživo. Sudionici u istraživanju LeFebvre i suradnika (2019) kao razloge iniciranja ghostinga navode njegovu praktičnost, zatim smanjenu privlačnost partnera, negativnu valenciju interakcije među partnerima, prijelazne promjene u romantičnom statusu i očuvanje vlastite sigurnosti. Sudionici su također izjavljivali da su prijelazne faze u statusu veze iz platonske u romantičnu često vodile ka ghostingu umjesto razgovoru o definiranju tog odnosa. Koessler i suradnici (2019) pronalaze da su odnosi prekinuti ghostingom trajali kraće i karakterizirala ih je manja predanost od onih prekinutih direktnim razgovorom. Pritom treba napomenuti da se u ovom istraživanju fenomen ghostinga proučavao u kontekstu svih interpersonalnih odnosa, a ne samo romantičnih. Slično, u istraživanju LeFebvre i suradnika (2019) sudionici koji su inicirali ghosting izjavili su da se to češće događa-

lo u kratkotrajnim vezama i onima s niskom razinom intimnosti. U istraživanju LeFebvre i suradnika, (2019) neki sudionici izvještavali su o korištenju ghostinga u situacijama kada žele prekinuti kontakt nakon upoznavanja s potencijalnim partnerom na aplikaciji za upoznavanje.

Manning i suradnici (2019) ističu disjunktivnu prirodu stavova prema ghostingu. Naime, autori navode da ljudi, kada govore o sebi kao žrtvi ghostinga, imaju sklonost opisivati ghosting kao nezrelo i neprimjereno ponašanje koje izaziva emocionalnu bol. S druge strane, kada govore o vlastitom iniciranju ghostinga kao načina prekida, skloni su pronalaziti opravdanja zašto je baš to bio prikladan način. Ovaj fenomen može se povezati s mehanizmom kognitivne disonance, s obzirom na to da osobe imaju više stavova koji nisu međusobno sukladni, odnosno ponašaju se nedosljedno vlastitim stavovima. Prema Teoriji kognitivne disonance, osoba je motivirana ukloniti ili smanjiti nastalu disonancu, a jedan od tih mehanizama je samoopravdanje (Festinger, 1957). Neka od opravdanja koja često navode sudionici u istraživanju Manninga i suradnika (2019) jesu mišljenje da veza koju su prekinuli nije bila definirana, čvrsta ili ozbiljna, upoznavanje novog partnera ili izbjegavanje povrjeđivanja osjećaja partnera. Ipak, sudionici su smatrali ghosting neoprostivim u dugoročnim vezama ili vezama u kojima je bar jedan partner emocionalno privržen.

Iako većina ljudi smatra da je ghosting neprikladan način prekida romantične veze (LeFebvre i sur., 2019), čini se da za neke potpuno izbjegavanje socijalnog kontakta i suočavanja s partnerom pruža lakši način nošenja sa situacijom. Ipak, postoje izvori koji ukazuju na negativne posljedice tehnološki posredovanog prekida. Naime, za partnere koji su ostavljeni, ghosting u odnosu na prekid licem u lice može potaknuti osjećaj neizvjesnosti i nejasnoće (LeFebvre i sur., 2019). Žrtve su ostavljene bez objašnjenja o razlozima prekida komunikacije, što može dovesti do dugotrajnog preispitivanja i mišljenja da su one same krive za iščezavanje i indirektan prekid partnera. Prema LeFebvre i suradnicima (2019), ghosting predstavlja vrstu socijalnog odbacivanja, stoga može uzrokovati emocionalnu bol kod oba partnera. Kako se radi o razmjerno novom fenomenu, daljnjim istraživanjem moglo bi se ispitati koji motivi leže u biranju ghostinga u odnosu na tradicionalni prekid. Istraživači su se u posljednjih nekoliko godina počeli baviti povezanošću nekih individualnih čimbenika s inicijacijom ghostinga, a nalazi sugeriraju da biranje ghostinga kao načina prekida ne proizlazi isključivo iz tehnološke praktičnosti. Neka istraživanja pokazuju da inicijatori ghostinga u prosjeku imaju snažnija uvjerenja o sudbini od ljudi koji nikad nisu iskusili ghosting (Powell i sur., 2021). Odnosno, inicijatori ghostinga su u prosjeku više vjerovali da su dvoje ljudi u vezi ili stvoreni jedno za drugo ili to nisu, za razliku od uvjerenja da svaka romantična veza ima prostora za napredovanje, primjerice, komunikacijom partnera (Freedman i sur., 2019). Također, oni s većim uvjerenjima o sudbini bili su skloniji percipirati ghosting kao prihvatljiv način prekida. Što se tiče posljedica ghostinga, pronađeno je da su žrtve ghostinga sklonije imati veću nesigurnu privrženost od onih koji nikad nisu iskusili ghosting (Powell i sur., 2021). Buduća bi se istraživanja trebala fokusirati na potencijalne posljedice, pomoću korištenja longitudinalne nacrte i obuhvaćajući veće i reprezentativnije uzorke.

entativnije uzorke. Također, mogla bi se istražiti i povezanost inicijacije ghostinga i nekih crta ličnosti ili razine emocionalne inteligencije.

ZAKLJUČAK

Korištenje aplikacija za upoznavanje, preferiranje kratkoročnih odnosa i prekidi ghosting metodom samo su neki od relativno novih pojava vezanih za romantične odnose današnjice. Ovi fenomeni posebice zahvaćaju populaciju mladih koja se povezuje sa specifičnim socijalnim normama i masovnim korištenjem medija i pametnih telefona. Aplikacije za upoznavanje pružaju velik broj prilika za upoznavanjima koja se bez njih ne bi mogla dogoditi. Nalazi dosadašnjih istraživanja ne uspijevaju jednoznačno pokazati da su ovako formirani romantični odnosi skloniji prekidu, no neke karakteristike samih aplikacija mogle bi biti povezane s narušenom psihičkom dobrobiti korisnika. Online dating stoga treba promatrati samo kao početnu stepenicu u formiranju odnosa za one koji su ograničeni užim socijalnim krugom ili specifičnim preferencijama. Nakon inicijalnog „klika“, budućnost veze uvelike ovisi o kvaliteti interakcije u offline okolini.

Mladi se nalaze u specifičnom razdoblju razvoja koje karakterizira povećan broj mogućnosti za istraživanje romantičnih i seksualnih iskustava (LeFebvre, 2018). Iako nalazi ukazuju na visoku prevalenciju upuštanja u kratkoročne odnose među mladima, istraživanja ipak ne uspijevaju pronaći vezu između takvih ponašanja i stavova o budućim romantičnim odnosima. S druge strane, svjedočimo rastućim stopama kohabitacija i odgođenih brakova. Nije isključena mogućnost da buduća longitudinalna istraživanja ipak pronađu poveznicu između prakticiranja kratkoročnih odnosa i budućih dugoročnih odnosa. Osim toga, zbog zdravstvenih rizika i rizika za psihičko zdravlje, nužna su dodatna istraživanja u ovom području.

Online svijet pružio je i novi način za prekidanje odnosa bez potrebe za suočavanjem s osobom s kojom se prekida. Istraživanja u ovom području malobrojna su i recentna, no istraživači se slažu da način prekida izbjegavanjem bilo koje vrste u druge osobe često uzrokuje neizvjesnost i propitkivanje vlastitih postupaka. Daljnja istraživanja mogla bi pružiti dublji uvid u motive izbjegavajućeg prekida tehnološkim medijima (ghosting), kao i čimbenike i posljedice biranja istih nad tradicionalnim prekidima razgovorom.

Osim opisanih u ovom radu, postoji još mnogo elemenata romantičnih odnosa današnjice koji se razlikuju od tradicionalnih. Daljnjim tehnološkim razvojem možemo očekivati još veću diskrepanciju tradicionalnog i modernog pogleda na ljubavne odnose. Kakva je onda budućnost ljubavi u suvremenom društvenom kontekstu? Dosadašnja istraživanja ne daju jednoznačan odgovor na ovo pitanje, a zbog složenosti i fluidnosti ljubavnih odnosa, neutemeljeno ih je promatrati samo iz jedne vremenske točke. Iako je kontekst u kojima se formiraju i održavaju romantični odnosi doživio transformaciju, to ne znači nužno da je kvaliteta formiranih odnosa u današnje vrijeme smanjena. Intimni romantični odnosi i dalje su bitan element u životima puno ljudi, a zadatak znanosti je nastaviti pratiti novonastale trendove i empirijskim istraživanjima davati odgovore na pitanja o njihovim posljedicama na individualnoj, interpersonalnoj i razini društva općenito.

LITERATURA

- Arca, N. C., Halston, A., Chun, H. i Allen, J. (2021). Understanding Deception Tactics with the Utilization of Dating Applications. *Education, Language and Sociology Research*, 2(2), 33-49. <https://doi.org/10.22158/elsr.v2n2p33>
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469-480. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.5.469>
- Bandinelli, C. i Gandini, A. (2022). Dating Apps: The Uncertainty of Marketised Love. *Cultural Sociology*. <https://doi.org/10.1177/17499755211051559>
- Bauman, Z. (2003). *Liquid Love: On the Frailty of Human Bonds*. Polity.
- Bersamin, M. M., Zamboanga, B. L., Schwartz, S. J., Donnellan, M. B., Hudson, M., Weisskirch, R. S., Kim, S. Y., Agocha, V. B., Whitbourne, S. K. i Caraway, S. J. (2014). Risky business: Is there an association between casual sex and mental health among emerging adults? *The Journal of Sex Research*, 51(1), 43-51. <https://doi.org/10.1080/00224499.2013.772088>
- Bogle, K. (2008). *Hooking Up: Sex, Dating and Relationships*. New York University Press.
- Cacioppo, J. T., Cacioppo, S., Gonzaga, G. C., Ogburn, E. L. i VanderWeele, T. J. (2013). Marital satisfaction and break-ups differ across on-line and offline meeting venues. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 110(25), 10135-10140. <https://doi.org/10.1073/pnas.1222447110>
- Carroll, J. S., Willoughby, B., Badger, S., Nelson, L. J., McNamara Barry, C. i Madsen, S. D. (2007). So close, yet so far away: The impact of varying marital horizons on emerging adulthood. *Journal of Adolescent Research*, 22(3), 219-247.
- Castro, Á. i Barrada, J. R. (2020). Dating Apps and Their Sociodemographic and Psychosocial Correlates: A Systematic Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(18), 6500. <https://doi.org/10.3390/ijerph17186500>
- Costa, P. T. i McCrae, R. R. (1992). Neo personality inventory-revised (NEO PI-R). *Psychological Assessment Resources*.
- D'Angelo, J. D. i Toma, C. L. (2017). There are plenty of fish in the sea: The effects of choice overload and reversibility on online daters' satisfaction with selected partners. *Media Psychology*, 20(1), 1-27. <https://doi.org/10.1080/15213269.2015.1121827>
- Ellison, N., Heino, R. i Gibbs, J. (2006). Managing Impressions Online: Self-Presentation Processes in the Online Dating Environment. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 11(2), 415-441. <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2006.00020.x>
- Festinger, L. (1957). *A Theory of Cognitive Dissonance*. Stanford University Press.
- Fielder, R. L. i Carey, M. P. (2010). Predictors and consequences of sexual "hookups" among college students: a short-term prospective study. *Archives of Sexual Behavior*, 39(5), 1105-1119. <https://doi.org/10.1007/s10508-008-9448-4>
- Finkel, E. J., Eastwick, P. W., Karney, B. R., Reis, H. T. i Sprecher, S. (2012). Online Dating: A Critical Analysis From the Perspective of Psychological Science. *Psychological Science in the Public Interest*, 13(1), 3-66. <https://doi.org/10.1177/1529100612436522>
- Fisher, M. L., Worth, K., Garcia, J. R. i Meredith, T. (2012). Feelings of regret following uncommitted sexual encounters in Canadian university students. *Culture, Health & Sexuality*, 14(1), 45-57. <https://doi.org/10.1080/13691058.2011.619579>
- Freedman, G., Powell, D. N., Le, B. i Williams, K. D. (2019). Ghosting and destiny: Implicit theories of relationships predict beliefs about ghosting. *Journal of Social and Personal Relationships*, 36(3), 905-924. <https://doi.org/10.1177/0265407517748791>
- Freyth, L. i Batinic, B. (2021). How bright and dark personality traits predict dating app behavior. *Personality and Individual Differences*, 168, 110316. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110316>
- Fullwood, C. i Attrill-Smith, A. (2018). Up-Dating: Ratings of Perceived Dating Success Are Better Online than Offline. *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking*, 21(1), 11-15. <https://doi.org/10.1089/cyber.2016.0631>
- Garcia, J. R. i Reiber, C. (2008). Hook-up behavior: A biopsychosocial perspective. *Journal of Social, Evolutionary, and Cultural Psychology*, 2(4), 192-208. <https://doi.org/10.1037/h0099345>
- Garcia, J. R., Reiber, C., Massey, S. G. i Merriwether, A. M. (2012). Sexual Hookup Culture: A Review. *Review of General Psychology*, 16(2), 161-176. <https://doi.org/10.1037/a0027911>
- Hamilton, N. F. (2016). Romantic Relationships and Online Dating. U A. Attrill i C. Fullwood (Ur.) *Applied Cyberpsychology* (str. 144-160). Palgrave Macmillan.
- Henry-Waring, M. i Barraket, J. (2008). Dating and intimacy in the 21st century: The use of online dating sites in Australia. *International Journal of Emerging*

Technologies and Society, 6(1), 14-33.

Her, Y. i Timmermans, E. (2021). Tinder blue, mental flu? Exploring the associations between Tinder use and well-being. *Information, Communication & Society*, 24(9), 1303-1319. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2020.1764606>

Hobbs, M., Owen, S. i Gerber, L. (2017). Liquid love? Dating apps, sex, relationships and the digital transformation of intimacy. *Journal of Sociology*, 53(2), 271-284. <https://doi.org/10.1177/1440783316662718>

Holtzhausen, N., Fitzgerald, K., Thakur, I., Ashley, J., Rolfe, M. i Pit, S. (2020). Swipe-based dating applications use and its association with mental health outcomes: a cross-sectional study. *BMC Psychology*, 8(1), 1-12. <https://doi.org/10.1186/s40359-020-0373-1>

James-Kangal, N., Weitbrecht, E.M., Francis, T.E. i Whitton, S.W. (2018). Hooking Up and Emerging Adults' Relationship Attitudes and Expectations. *Sexuality & Culture*, 22(3), 706-723. <https://doi.org/10.1007/s12119-018-9495-5>

Kuperberg, A. i Padgett, J. E. (2016). The role of culture in explaining college student's selection into hookups, dates, and long-term romantic relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 33(8), 1070-1096. <https://doi.org/10.1177/0265407515616876>

LeFebvre, L. E. (2018). Swiping me off my feet: Explicating relationship initiation on Tinder. *Journal of Social and Personal Relationships*, 35(9), 1205-1229. <https://doi.org/10.1177/0265407517706419>

LeFebvre, L. E., Allen, M., Rasner, R. D., Garstad, S., Wilms, A. i Parrish, C. (2019). Ghosting in Emerging Adults' Romantic Relationships: The Digital Dissolution Disappearance Strategy. *Imagination, Cognition and Personality*, 39(2), 125-150. <https://doi.org/10.1177/0276236618820519>

Lenton-Brym, A. P., Santiago, V. A., Fredborg, B. K. i Antony, M. M. (2021). Associations Between Social Anxiety, Depression, and Use of Mobile Dating Applications. *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking*, 24(2), 86-93. <https://doi.org/10.1089/cyber.2019.0561>

Manning, J., Denker, K. J. i Johnson, R. (2019). Justifications for 'ghosting out' of developing or ongoing romantic relationships: Anxieties regarding digitally-mediated romantic interaction. U A. Hetsroni i M. Tuncez (Ur.), *It happened on Tinder: Reflections and studies on Internet-infused dating* (str. 114-132). Institute of Network Cultures.

Navarro, R., Larrañaga, E., Yubero, S. i Villora, B. (2021). Individual, interpersonal and relationship factors associated with ghosting intention and behaviors in adult relationships: Examining the associations over

and above being a recipient of ghosting. *Telematics and Informatics*, 57, 101513. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2020.101513>

Owen, J. J., Rhoades, G. K., Stanley, S. M. i Fincham, F. D. (2010). "Hooking Up" Among College Students: Demographic and Psychosocial Correlates. *Archives of Sexual Behavior*, 39(3), 653-663. <https://doi.org/10.1007/s10508-008-9414-1>

Paul, A. (2014). Is online better than offline for meeting partners? Depends: Are you looking to marry or to date? *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 17(10), 664-667. <https://doi.org/10.1089/cyber.2014.0302>

Paulhus, D. L. i Williams, K. M. (2002). The Dark Triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36(6), 556-563. [https://doi.org/10.1016/S0092-6566\(02\)00505-6](https://doi.org/10.1016/S0092-6566(02)00505-6)

Perry, S. L. (2020). Does Low-Cost Sexual Gratification Make Men Less Eager to Marry? Pornography Use, Masturbation, Hookup Sex, and Desire to Be Married Among Single Men. *Archives of Sexual Behavior*, 49(8), 3013-3026. <https://doi.org/10.1007/s10508-020-01793-w>

Powell, D. N., Freedman, G., Williams, K. D., Le, B. i Green, H. (2021). A multi-study examination of attachment and implicit theories of relationships in ghosting experiences. *Journal of Social and Personal Relationships*, 38(7), 2225-2248. <https://doi.org/10.1177/02654075211009308>

Pronk, T. M. i Denissen, J. J. A. (2020). A Rejection Mind-Set: Choice Overload in Online Dating. *Social Psychological and Personality Science*, 11(3), 388-396. <https://doi.org/10.1177/1948550619866189>

Ranzini, G. i Lutz, C. (2016). Love at first swipe? Explaining Tinder self-presentation and motives. *Mobile Media & Communication*, 5(1), 80-101. <https://doi.org/10.1177/2050157916664559>

Reiber, C. i Garcia, J. R. (2010). Hooking up: Gender differences, evolution, and pluralistic ignorance. *Evolutionary Psychology*, 8(1), 390-404. <https://doi.org/10.1177/147470491000800307>

Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton University Press.

Schouten, A. P., Valkenburg, P. M. i Peter, J. (2009). An experimental test of processes underlying self-disclosure in computer-mediated communication. *Cyberpsychology*, 3(2), 1-15.

Strubel, J. i Petrie, T. A. (2017). Love me Tinder: Body image and psychosocial functioning among men and women. *Body Image*, 21(1), 34-38. <https://doi.org/10.1016/j.bodyim.2017.02.006>

Sumter, S. R., Vandenbosch, L. i Ligtenberg, L. (2017). Love me Tinder: Untangling emerging adults' motivations for using the dating application Tinder. *Telematics and Informatics*, 34(1), 67-78. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2016.04.009>

Sumter, S. R. i Vandenbosch, F. (2019). Dating gone mobile: Demographic and personality-based correlates of using smartphone-based dating applications among emerging adults. *New Media & Society*, 21(3), 655-673. <https://doi.org/10.1177%2F1461444818804773>

Thorpe, S. i Kuperberg, A. (2021). Social Motivations for College Hookups. *Sexuality & Culture*, 25(2), 623-645. <https://doi.org/10.1007/s12119-020-09786-6>

Timmermans, E. i De Caluwé, E. (2017). To Tinder or not to Tinder, that's the question: An individual differences perspective to Tinder use and motives. *Personality and Individual Differences*, 110, 74-79. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2017.01.026>

Valkenburg, P. M. i Peter, J. (2009). Social Consequences of the Internet for Adolescents: A Decade of Research. *Current Directions in Psychological Science*, 18(1), 1-5. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2009.01595.x>

Vrangalova, Z. (2015). Hooking up and psychological well-being in college students: short-term prospective links across different hookup definitions. *Journal of Sex Research*, 52(5), 485-498. <https://doi.org/10.1080/00224499.2014.910745>

Wade, L. (2021). Doing Casual Sex: A Sexual Fields Approach to the Emotional Force of Hookup Culture. *Social Problems*, 68(1), 185-201. <https://doi.org/10.1093/socpro/spz054>

Ward, J. (2016). Swiping, matching, chatting: Self-Presentation and self-disclosure on mobile dating apps. *Human IT*, 13(2), 81-95.

Ward, J. (2017). What are you doing on Tinder? Impression management on a matchmaking mobile app. *Information, Communication & Society*, 20(11), 1644-1659. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2016.1252412>

Wu, P. L. i Chiou, W. B. (2009). More options lead to more searching and worse choices in finding partners for romantic relationships online: an experimental study. *Cyberpsychology & Behavior*, 12(3), 315-318. <https://doi.org/10.1089/cpb.2008.0182>